

НИЖНЯ СИРОВАТКА — село Сумського району Сумської області. У грудні 2016 з Нижньосироват. і Червонен. (окрім Старого Села, що до травня того ж року мало назву Червоне, входили села Барвінкове, Вишневе, Гірне) сільс. рад утвор. Нижньосироват. сільс. об'єднану територіал. громаду (165,8 км², 6039 осіб). Н. С. знаходиться на лівому березі у нижній течії р. Сироватка (бас. Дніпра), що неподалік впадає у Псел (побл. смт Низи Сум. р-ну); за 18 км від Сум. За декілька кілометрів на Пн. Сх. лежить с. Верхня Сироватка Сум. р-ну (від 2017 — центр Верхньосироват. сільс. об'єднаної територіал. громади); на правобережжі Псла — Старе Село. За переписом насел. 2001, у Н. С. проживали 3694 особи; станом на 2019 — 3477 осіб; переважно українці. Побл. Н. С. діє залізнична ст. Сироватка (на лінії Суми-Харків). Здавна навколишні землі були заселені слов'ян. племенами. Про стосунки давніх поселенців з ін. народами свідчить скарб, знайдений 1847 на правому березі Сироватки. У глеку, який випадково вирив із землі селянин, містилося 206 араб. монет 7-9 ст. Назва села походить від того, що русло Сироватки в окремих місцях протікає в оглеєних ґрунтах, що забарвлюють воду в колір молоч. сироватки. Історія Н. С. починається з часу бурхливого заселення Слобожанщини вихідцями з Правобереж. України. У серед. 17 ст. на місці ниніш. села вже було кілька хуторів. 1660 осадчий М. Малишевський за інструкцією Сум. ратуші від 2 грудня 1659 заснував тут слободу Н. С. Тоді ж було створ. Сироват. округу, до якої увійшли Н. С. (центр), Верхня Сироватка, Старе Село, Бобрик (нині с. Великий Бобрик Верхньосироват. сільс. об'єднаної територіал. громади), Терешківка та Шпилівка (нині обидва — Сум. р-ну). Існувала Нижньосироват. козац. сотня Сум. полку. 1732 у писем. джерелах вперше згадано Нижньосироват. церк.-парафіял. школу. 1765-80, 1796-1835 — у складі Слобід.-Укр., 1835-1925 — Харків. губ.; 1780-96 — Харків. намісництва; 1780-1923 — Сум. пов. Наприкінці 18 ст. Н. С. стала центром волості, якій підпорядковувалося с. Низи. Пізніше почав працювати селітр. завод штабс-капітана Кондратьєва. 1821 збудовано цегл. Покров. церкву (зруйновано у 1930-х рр.). 1864 засн. початк. нар. училище, що 1876 було переведено у нове приміщення (пізніше в ньому розмістили заг.-осв. школу; нині пам'ятка архітектури місц. значення). 1884-85 завідувачем і вчителем в училищі був письменник, літературознавець, фольклорист Б. Грінченко. Тут у нього та його дружини письменниці, перекладачки М. Грінченко народилася дочка письменниці Настя Грінченко. 1866 у Нижньосироват. волості було 1936 дворів, проживали 10 162 особи. 1884 у Н. С.

було 1180 дворів, мешкали 6470 держ. селян, більшість з яких вирощували цукр. буряки для докколиш. цукр. заводів. Серед кустар. промислів поширеним було виготовлення дерев'яних коробок і скринь. Син волос. голови І. Харитоненко став відомим цукрозаводчиком і меценатом. На його кошти було завершено будівництво цегл. Тихонів. церкви у Н. С. (1880-і рр.; нині пам'ятка архітектури місц. значення), споруджено лікарню, десятки шкіл і благодій. закладів у селах Сум. пов., Сумах, Харкові та ін. містах. За заповітом І. Харитоненка, його син П. Харитоненко у 1890-х рр. звів шпиталь для бідних (збереглися гол. корпус і флігель; нині пам'ятки архітектури місц. значення). 1901 земство заснувало ще одне початк. однокласне училище. На поч. 20 ст. працювали декілька парових млинів і цегелень, що належали сім'ям Коротенків, Косиків, Тригубів і Чуйків. Чотири рази на рік відбувалися ярмарки та щонеділ. базари. За статист. даними 1915, Н. С. була найбільшим сільс. насел. пунктом Сум. пов.; у ній проживали 16 857 осіб. 21-25 квітня 1915 у Н. С. відбувся найбільший в Україні селян. виступ проти впровадження столипін. аграр. реформи, в якому взяли участь бл. 3 тис. осіб. Переважно жінки, чоловіки яких перебували на фронті, протягом 3-х діб не дозволяли землевпоряд. повіт. комісії здійснити переділ землі (на відруб) на користь багатих селян. Під час воєн. дій 1918-20 влада неодноразово змінювалася. Мешканці чинили опір встановленню більшов. влади та проведенню колективізації. 1923-30 — у складі Сум. округи; 1932-39 — Харків., від 1939 — Сум. обл.; 1925-57 — Краснопіл., від 1957 — Сум. р-нів. 1923-25 — центр Жовтневого р-ну. За переписом 1926, у Н. С. мешкали 13 692 особи. Діяли 2 сільради. До першої входили: Н. С. (пн.), залізнична ст. Сироватка, 10 залізнич. будок, ст. Гребениківка з роз'їздом, хутори Градське, Карпенків, Карасирщина (Батурці), Крупець, Макухівщина, Малярів (Левченків), Писарівщина, Сафонів, Шаблін (Коваленків), Дзержинське; до другої — Н. С. (пд.), х. Бездідьків. На тер. обох сільрад проживали 14 466 осіб. У 1930-х рр. розташувалася контора Низів. МТС, що мала понад 20 тракторів. Жит. потерпали від голодомору 1932-33. У січні 1937 були репресовані вчителі П. Василенко, Г. Луньов, Г. Павленко, В. Панкевич, Ф. Перцев, П. Попов. Від 8 жовтня 1941 до 16 серпня 1943 — під нім. окупацією. Нацисти розстріляли голів колгоспу А. Зінченка, С. Лебеденка, вчителя І. Обозного. На фронтах 2-ї світової війни воювали 1024 воїни-земляки, з них 527 загинули. При звільненні Н. С. відзначився командир відділ. розвідки 111-го гвардій. артилер. полку М. Муравйов, за що удостоєний звання Героя Рад. Союзу. У селі споруджено мемор. комплекси

на честь воїнів-земляків і воїнів-визволителів. 1964 був 1741 двір, проживали 6118 осіб. За значні успіхи ланкові О. Божко, М. Лобода, О. Хоменко та В. Шкурата отримали звання Героя Соц. Праці. Нині працюють 6 пром. («ФТГ груп», прядил.-ткац. виробництво; «Інвест фінанс сервіс», зерносушил. очищувал. комплекс потуж. 35 тис. т; Сум. ф-ка тесляр. виробів, «Сервіснафтогаз», «Антрейд ЛТД», «Транслогістик») і 7 с.-г. («Аквітан», «Вікторія», «Липоводолинський райснаб», «Родючість», «СП-АРГОС», «Урожайна країна», «Хлібороб») підприємств. У Н. С. — заг.-осв. школа (від 2013 — ім. Б. Грінченка), дитсадок; Будинок культури, 2 б-ки; амбулаторія заг. практики сімей. медицини. Серед видат. уродженців — один із перших вітчизн. лікарів, ад'юнкт-проф. Кронштадт. мед.-хірург. училища А. Федоровський (кін. 18 — 19 ст.), фахівець у галузі с. господарства М. Пуме; архітектор В. Троценко; учасники 2-ї світової війни, Герої Рад. Союзу М. Гриненко та П. Коломієць, вертолітник, Герой Радянського Союзу О. Геращенко; заслужений тренер України В. Яценко; фахівці у галузі техніки А. Король, М. Кучеренко, лікар О. Линник; засл. працівники культури України О. Гараніна та Л. Мостипанова, засл. лісознавець УРСР І.

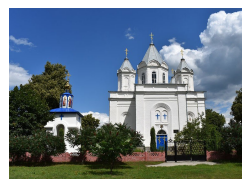
Степаненко, засл. учителі УРСР Г. Купченко, Г. Павликова, монтажниця Львів. заводу телефон. апаратури, Герой Соц. Праці К. Ряскіна. 1945–80 тут жив і працював учасник 2-ї світової війни, Герой Радянського Союзу А. Палійов. Керівником місц. хору нар. пісні був бандурист А. Абрамов. З Н. С. пов'язані життя та діяльність письменників Слобожанщини Д. Пирогова (автор романів «Землею і водою», «Без хреста й домовини», повісті «Невиліковні рани», низки оповідань) і К. Чувашова (автор повістей «Неуловимый», «Любовь сильнее смерти», «Разбитое счастье») та поетеси, майстрині худож. вишивки О. Чупік.

Рекомендована література

1. Скакун В. Літературна Сумщина. К., 1995;
2. Нижня Сироватка: роки, події, долі // Мій край Слобожанський. Сумський район: 36. істор.-краєзн. матеріалів. К., 2006;
3. На краю Дикого Поля. В Нижней Сыроватке до сих пор хранят святыни, связанные с династией Харитоненко // Ваш шанс. 2014, 15 янв.

І. В. Гончар

Фотоілюстрації

Бібліографічний опис:

Нижня Сироватка / І. В. Гончар // Енциклопедія Сучасної України [Електронний ресурс] / Редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.] ; НАН України, НТШ. — К. : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2021. — Режим доступу: <https://esu.com.ua/article-72124>

2001-2025 © Ця енциклопедична стаття захищена авторським правом згідно з чинним законодавством України (докладніше).